

ÎNCĂLCAREA REGULILOR DE CIRCULAȚIE A SUBSTANȚELOR, MATERIALELOR ȘI DEȘEURILOR RADIOACTIVE, BACTERIOLOGICE SAU TOXICE

Xenofon ULIANOVSKI,

*doctor habilitat în drept, profesor universitar interimar
(vicepreședinte, Curtea de Apel Chișinău)*

Art.224 CP prevede o componență de infracțiune formală, incriminând faptele indicate doar în cazul în care ele creează pericolul cauzării de daune esențiale sănătății populației sau mediului.

Acest pericol constă în existența unor situații și împrejurări care puteau cauza apariția unor consecințe dăunătoare sănătății populației sau mediului. Existența pericolului iminent e apreciată de către organele de anchetă penală sau de către instanța de judecată.

Un element obiectiv, care confirmă existența unui asemenea pericol, îl constituie înaltul grad de probabilitate a survenirii consecințelor periculoase, a cauzării de daune esențiale sănătății populației sau mediului, care în alte împrejurări n-ar fi existat.

Conținutul pericolului constă în posibilitatea cauzării de daune esențiale sănătății populației, prin care se înțelege, minimum, cauzarea unei daune periculoase pentru viața și sănătatea persoanei (îmbolnăvirea, cauzarea de vătămări corporale de diferite grade etc.).

Cuvinte-cheie: componență de infracțiune formală; sănătatea populației; sănătatea mediului; cauzarea de daune esențiale sănătății populației; cauzarea de daune esențiale mediului; îmbolnăvirea; cauzarea de vătămări corporale de diferite grade.

* * *

Art.224 CC stipulates a component of formal offence, incriminating the facts indicated just where they create the danger of incurring damages essential to public health or the environment.

This danger lies in the existence of situations and circumstances that could cause the emergence of harmful consequences on public health or the environment. The existence of an imminent threat is appreciated by the criminal investigation or by the Court.

An objective element that confirms the existence of such a danger is the high level of probability of occurrence of dangerous consequences; it carries an essential damage to public health or the environment, which in other circumstances would have never existed.

The content of the danger lies in the possibility of incurring damages essential to public health, by which is meant, as a minimum, causing hazardous damage to life and health of the person (illness, causing injuries of various degrees, etc.).

Keywords: the formal offence composition; public health; environment health; the emergence of harmful consequences on public health and on environment; illness, causing injuries of various degrees.

Legea penală (art.224 Cod penal) incriminează Lactivitățile ilegale sau încălcarea regulilor stabilite ce țin de fabricarea, importul, exportul, îngroparea, păstrarea, transportarea sau utilizarea substanțelor, materialelor și deșeurilor radioactive, bacteriologice sau toxice, precum și a pesticidelor, erbicidelor sau a altor substanțe chimice, dacă aceasta creează pericolul cauzării de daune esențiale sănătății populației sau mediului.

Scopul acestei norme penale constă în neadmiterea producerii tipurilor de deșeuri interzise și asigurarea respectării regulilor stabilite cu privire la circulația substanțelor și deșeurilor ecologic periculoase.

Utilizarea energiei nucleare pe scară tot mai largă la nivel mondial a pus și problema securității în desfășurarea activităților în domeniul nuclear, precum și problema răspunderii pentru prejudiciile cauzate în astfel de activități.

La nivel național și internațional, s-au adoptat regulamente adecvate, ce cuprind norme severe de securitate cu privire la industria nucleară, la gravitatea pagubelor și consecințelor ce se pot produce prin desfășurarea activităților în domeniul nuclear, dar și

la dificultatea și complexitatea reparării prejudiciilor cauzate.

Consecințele dezastruoase ale accidentelor nucleare au determinat reglementarea regimului juridic în materie nucleară, la început la nivel internațional.

Întrebările cu privire la protejarea mediului înconjurător de deșeuri radioactive, bacteriologice sau toxice sunt reglementate de mai multe documente internaționale, cum ar fi:

– Acordul despre interzicerea experimentelor armelor nucleare în atmosferă, cosmos și sub apă din 1963;

– Acordul despre nerăspândirea armelor nucleare din 1968;

– Convenția cu privire la protecția vieților omenești pe mare, adoptată la 1 noiembrie 1974 la Londra, și Protocolul Adițional la această Convenție despre exploatarea navelor maritime dotate cu mecanisme energetice nucleare, adoptat la 7 iulie 1978 la Londra;

– Convenția internațională despre pregătirea marinarilor și efectuarea serviciului pe navele maritime, adoptat la 7 iulie 1978 în Londra;

– Convenția internațională despre răspunderea în

cazurile transportului maritim a materialelor nucleare din 1981;

– Convenția cu privire la securitatea nucleară din 1994 și alte documente internaționale.

De exemplu, Convenția cu privire la marea liberă din 1958 obligă statele să ia măsuri concrete în vederea preîntâmpinării poluării mării cu deșeuri radioactive, cât și poluării mării sau spațiului aerian deasupra ei ca rezultat al oricăror activități, în același rând și cu aplicarea materialelor radioactive.

Statele sunt obligate să coopereze cu respectivele organizații internaționale și să respecte toate normele și regulile, care sunt elaborate de aceste organizații.

Astfel, Convenția din 1958 conține doar interdicții generale cu privire la poluarea radioactivă a mărilor și atmosferei, avându-se în vedere, în primul rând, îngroparea deșeurilor radioactive, iar în al doilea rând, activitățile legate de folosirea materialului radioactiv.

Un alt document internațional, în acest domeniu, este Acordul cu privire la Antarctica, adoptat la 1 decembrie 1959 la Washington. Acest acord interzice aruncarea substanțelor radioactive mai la sud de paralela 60 longitudine sudică.

Convenția de la Paris din anul 1960 și cea de la Viena din 1963, privind răspunderea civilă pentru daunele nucleare urmate de Protocolul comun referitor la aplicarea Convenției de la Viena, stabilesc regimul particular al răspunderii civile pentru pagubele nucleare.

Dispozițiile acestor convenții internaționale au stabilit următoarele *principii* în legătură cu răspunderea pentru daunele nucleare:

- răspunderea pentru daunele nucleare este o răspundere obiectivă și exclusivă;
- responsabilul este exploatantul;
- cei ce desfășoară activități în domeniul nuclear au obligația de asigurare sau altă garanție financiară;
- nediscriminarea și unitatea de jurisdicție.

Exploatantul unei instalații nucleare este responsabil pentru toate daunele nucleare produse la instalația respectivă. Daunele nucleare, care dau naștere dreptului la reparație conform regimului special, sunt cele provocate de accidentele nucleare și care nu sunt exceptate de la reparație de către dispozițiile exprese în materie.

Principiile răspunderii juridice în domeniul nuclear:

Exploatantul răspunde obiectiv de orice daună nucleară, victima fiind dispensată de obligația dovedirii culpei, ea trebuie doar să identifice persoana răspunzătoare de accidentul nuclear care, de regulă, este titularul autorizației prealabile. Excepția de la *principiul răspunderii obiective a exploatantului* o reprezintă: cazul răspunderii solidare a mai multor exploatanți și culpa gravă a victimei.

Un alt principiu al răspunderii pentru daune nucleare îl constituie *principiul dirijării răspunderii spre exploatant*, după care acesta este cel ținut să repare, în mod exclusiv, pagubele cauzate printr-un accident nuclear, victima neputând acționa contra unui terț.

De asemenea, exploatantul nu are drept de regres împotriva altor persoane decât dacă există o cauză contractuală expresă.

Cauze exoneratoare de răspundere juridică obiectivă pentru daunele nucleare:

Aceste cauze sau situații exoneratoare de răspundere juridică au un caracter restrictiv și cuprind următoarele ipoteze:

- tulburări politice cu caracter intern, cum sunt: insurecția armată, războiul civil etc.;
- tulburări politice cu caracter internațional: conflicte armate, cazuri de terorism etc.;
- cataclism natural excepțional, calamități catastrofale.

Conflictul armat și implicațiile acestuia asupra problematicii ecologiei constituie o preocupare actuală a factorilor de decizie politico-militară, care se bucură de o atenție sporită, întrucât războiul prin poluări masive – otrăvind apele și contaminând solul și aerul – generează consecințe grave și pe termen lung asupra mediului.

Cantități imense de substanțe extrem de toxice, pulberi și materiale inflamabile, explozive, gaze toxice, fum, la care se adaugă folosirea uraniului sărăcit produc efecte deosebit de periculoase pentru sănătatea omului și a mediului.

Tragicele consecințe ale recentelor conflicte, cum ar fi conflictele din fosta Iugoslavie, Afganistan, Irak, generează rezerve asupra conținutului, limitelor și eventual a lacunelor dreptului internațional umanitar, cu concluzia unanimă că apariția unor noi mijloace de luptă deosebit de devastatoare, ca și modul incriminant de conducere a ostilităților constituie grave amenințări la adresa mediului.

Tipul de război pentru care se pregătesc țările, armatele lor, militarii de pretutindeni nu este atât războiul prezentului cât al viitorului. Or, dreptul internațional umanitar aplicabil acestui nou fenomen conflictologic nu putea rămâne neadaptat, fără a-și crea propriile norme și instrumente juridice.

Războiul viitorului nu este ușor de identificat și de definit, pentru că un instrument al politicii războiului se va configura totdeauna pe coordonatele flexibile ale acesteia, îmbinând caracteristici ale filosofiei politice și sociale cu legile și principiile luptei armate proprii, specifice dreptului umanitar sau altor tipuri de confruntare. Războiul este, în general, considerat ca un mijloc de deblocare a unei situații strategice, dar elementele de continuitate și cele de discontinuitate în spațiul confruntării, apariția și evoluția componentelor asimetrice, cele teroriste, cele identitare și cele ale globalizării sau antiglobalizării îi largesc sfera și conținutul, îl transformă într-o realitate dinamică, îl fac aproape indispensabil planetei, principalii beligeranți devenind din ce în ce mai mult binele și răul, binele răului și răul binelui, în infinita gamă de posibilități și probabilități condiționate, și nu doar în clasică dihotomie da-nu.

Din perspectiva tematicii lucrării, considerăm că războiul continuu, sub diversele sale forme și, în special, războiul geofizic prezintă interes din cel puțin două puncte de vedere: al configurării sale, dar mai ales al impactului său asupra mediului.

Războiul continuu, ca expresie a reuniunii războiului clasic și a celui asimetric, cuprinde următoarele

forme: războiul geofizic, războiul informațional, războiul psihologic, războiul mediatic, războiul cosmic, războiul „cultural”, războiul genetic.

Războiul geofizic este una dintre formele posibile de manifestare a războiului viitorului. În pofida dispozițiilor Convenției din 1976 cu privire la interzicerea utilizării în scopuri ostile a tehnicilor de modificare a mediului, la care sunt părți un număr de peste 70 de state, se preconizează ca un asemenea război să includă un sistem de acțiuni care vizează provocarea unor fenomene naturale, calamități și catastrofe cu influențe nocive asupra mediului de viață al oamenilor, localităților, terenurilor agricole, sistemelor de comunicații cu scopul realizării unor obiective importante, între care se situează distrugerea potențialului și a resurselor adversarului. El își bazează modul de acțiune pe tehnicile de modificare a mediului în scopuri militare. Este un război care se supune atât unei strategii directe, cât mai ales unor strategii indirecte. Formele concrete ale războiului geofizic ar putea fi următoarele:

- provocarea unor fenomene (ploi torențiale, uragane, grindină, avalanșe etc.) care să afecteze grav teritoriul inamicului și, mai ales, acele spații în care se află elemente ale industriei de război, sisteme de arme, îndeosebi strategice, depozite și resurse;

- modificarea compoziției aerului, apei și altor elemente, pe suprafețe întinse, care să provoace pierderi imense sau să genereze o succesiune de fenomene distrugătoare;

- modificări orientate în stratul de ozon sau în ionosferă care să afecteze grav un anumit teritoriu;

- acțiuni (explozii termonucleare, stimularea erupției unor vulcani etc.) care să producă modificări ale mediului; creșterea catastrofală a nivelului apelor, inundații și chiar cutremure de pământ;

- modificări grave ale mediului marin;

- acțiuni punctiforme asupra unor regiuni din zonele polare, ecuatoriale sau cu hidrocarburi care să genereze fenomene distrugătoare;

- acțiuni climatice;

Principiile războiului geofizic ar putea fi:

- manipularea mediului;

- surprinderea;

- acțiunea indirectă;

- implicarea globală;

- efectul geofizic.

O altă convenție, respectiv Convenția cu privire la utilizarea cursurilor de apă internaționale și alte scopuri decât navigația, precizează că în caz de „conflict armat”: cursurile de apă internaționale, amenajările, precum și alte lucrări conexe beneficiază de protecția acordată de principiile și regulile dreptului internațional, aplicabile conflictelor armate internaționale și neinternaționale și nu vor fi utilizate în mod incompatibil cu aceste principii și reguli (art.29), subliniind legătura cu Protocolul adițional I (1977), art.54 din 1 și alte reglementări.

Asemenea previziunii asupra tehnicilor și modalităților de purtare a războiului „viitorului” sunt în contradicție totală cu reglementările internaționale în domeniu și evident de natură a produce cataclisme internaționale mediului și a pune sub semnul întrebării

viața pe Terra. În acest sens, de exemplu, Convenția din 1976 privind interzicerea utilizării în scopuri militare sau a oricăror alte scopuri ostile tehnicilor de modificare a mediului prevede o serie de obligații în sarcina statelor-părți, îndeosebi:

- obligația de a nu se angaja în utilizarea, în scopuri militare sau oricare alte scopuri ostile, a tehnicilor de modificare a mediului cu efecte larg răspândite, de lungă durată sau grave și alte asemenea;

- obligația fiecărui stat de a nu acorda asistență; a nu încuraja sau incita un alt stat sau grup de state sau organizații internaționale la angajarea în activități de genul celor interzise prin convenție (art.1 alin.(1) și (2)).

- obligația fiecărui stat de a lua toate măsurile pe care le va considera necesare, conform procedurilor sale constituționale, pentru a interzice și preveni orice activitate care contravine dispozițiilor Convenției din 1976, în orice loc aflat sub jurisdicția sau controlul său cert, parte care considera că orice alt stat poate încălca dispozițiile Convenției.

Mai mult, Convenția prevede și dreptul oricărui stat de a depune plângere la Consiliul de Securitate la ONU care va întreprinde măsurile necesare conform Cartei ONU (art.2 alin.(3)-(5) [1, 2].

Legislația R. Moldova reglementează desfășurarea activităților legale privitor la deșeurile radioactive prin Legea nr. 132 din 8.06.2012 privind desfășurarea în siguranță a activităților nucleare și radiologice [3].

Conform art.4 al acestei Legi, se consideră *accident nuclear/radiologic* – evenimentul care afectează instalația nucleară/radiologică și provoacă iradierea sau contaminarea populației, a mediului cu substanțe radioactive peste limitele permise de normele în vigoare.

Pentru desfășurarea activităților legale cu substanțele nucleare/radioactive, sunt necesare *actele permissive ale Agenției Naționale de Reglementare a Activităților Nucleare și Radiologice*, – autorizația radiologică, inclusiv cea parțială, certificat de securitate și permis de exercitare, în baza cărora se desfășoară activitatea nucleară și radiologică.

Activitatea *nucleară și/sau radiologică* constituie orice practică umană care introduce suplimentar surse de radiații ionizante sau căi de expunere la radiații ionizante.

Pentru efectuarea lucrărilor cu materialul nuclear/radiologic, este necesară autorizarea, adică procedura de evaluare a corespunderii protecției radiologice (radioprotecției), securității nucleare și radiologice a persoanei fizice sau juridice, la cererea acesteia, pentru desfășurarea în siguranță a activității nucleare și radiologice, urmată de eliberarea autorizației radiologice.

Autorizația radiologică – este actul permisiv eliberat pentru activități neexceptate de la regimul de autorizare, ca urmare a evaluării corespunderii și respectării condițiilor de desfășurare a activităților nucleare și/sau radiologice conform art.20 al Legii indicate *supra*.

Autorizația radiologică parțială – constituie o autorizație radiologică eliberată pentru realizarea unei faze de activitate nucleară sau radiologică în domeniul și în intervalul de timp stabilit.

Combustibil nuclear ars – constituie acel combustibil nuclear, care este iradiat în zona activă a reactorului și extras definitiv din reactor.

Deșeuri radioactive – sunt materiale, articole, instalații, orice tip de obiecte sub orice formă care conțin ori sunt contaminate cu radionuclizi în concentrații superioare limitelor de exceptare și pentru care nu s-a prevăzut și nu se va prevedea nici o utilizare ulterioară.

Evaluarea securității nucleare și radiologice – constă în analiza corespunderii la cerințele radioprotecției și ale securității nucleare și radiologice, analiză a aspectelor proiectării și exploatarea instalației nucleare sau radiologice care sunt relevante pentru protecția persoanelor, pentru protecția fizică a sursei radioactive sau a materialului nuclear, incluzând analiza prevederilor pentru radioprotecție și securitate fizică stabilite la proiectarea, manipularea, utilizarea instalațiilor nucleare sau radiologice, precum și analiza riscurilor și amenințărilor asociate, în condiții normale de lucru și în situații de incident și accident.

Legislația R. Moldova reglementează desfășurarea activităților legale privitor la substanțele, materialele și deșeurile bacteriologice sau toxice, precum și a pesticidelor, erbicidelor sau a altor substanțe chimice, prin Legea nr. 1236-XIII din 03.07.97 cu privire la regimul produselor și substanțelor nocive [4].

Conform art.1 al Legii sus-indicate, se consideră **produs nociv** – materialul, destinat utilizării în economia națională, a cărui prezență în mediul înconjurător poate dereglă funcțiile normale ale organismelor umane, vegetale și animale, ale ecosistemelor, iar **substanță nocivă** – orice substanță care, venind în contact cu organismele vii, le poate cauza prejudicii.

Încărcături periculoase sunt acele substanțe, materiale, articolele fabricate din ele, precum și deșeurile acestora care, în virtutea stării lor fizice, proprietăților chimice și biologice, în procesul de transportare și depozitare pot genera pericole pentru viața și sănătatea oamenilor, pot polua mediul înconjurător.

Obiectul juridic special al infracțiunii are un caracter complex:

– **obiectul juridic special principal** îl constituie relațiile sociale cu privire la circulația legală a substanțelor, materialelor și deșeurilor radioactive, bacteriologice sau toxice, precum și a pesticidelor, erbicidelor sau a altor substanțe chimice;

– **obiectul juridic special secundar** îl constituie relațiile sociale cu privire la sănătatea populației sau integritatea mediului [5].

Latura obiectivă se exprimă prin acțiuni sau inacțiuni, și anume, în desfășurarea activităților ilegale sau încălcarea regulilor stabilite ce țin de fabricarea, importul, exportul, îngroparea, păstrarea, transportarea sau utilizarea substanțelor, materialelor și deșeurilor radioactive, bacteriologice sau toxice, precum și a pesticidelor, erbicidelor sau a altor substanțe chimice, dacă aceasta creează pericolul cauzării de daune esențiale sănătății populației sau mediului.

Conform art.6 al Legii nr. 1236-XIII din 03.07.97

cu privire la regimul produselor și substanțelor nocive, activitățile în domeniul fabricării și utilizării produselor și substanțelor nocive în scopuri medicinale, sanitaro-veterinare, industriale, agricole, silvice, instructive, științifice și comerciale, precum și în domeniul importului și exportului lor, se efectuează în baza autorizațiilor eliberate și înregistrate de organele abilitate ale Ministerului Sănătății, Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerului Mediului, Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale al Ministerului Afacerilor Interne.

Se interzice importul, depozitarea și utilizarea pesticidelor și a îngrășămintelor minerale, fără licența ori autorizația eliberată de organele abilitate.

Conform art.8 al acestei Legi, persoanele fizice și juridice au următoarele obligații:

a) să respecte la fabricarea, utilizarea, păstrarea, transportarea, prelucrarea, neutralizarea și înhumarea produselor și substanțelor nocive, la importul și exportul lor regulile sanitare și normativele tehnice de utilizare, să întreprindă măsuri de prevenire și de înlăturare a efectelor nocive asupra omului și asupra mediului înconjurător;

b) să țină un registru special al produselor și substanțelor nocive utilizate, să prezinte, la cerere, acest registru autorităților pentru mediu și pentru sănătate.

Fabricarea

Produsele și substanțele nocive sunt fabricate de agenți economici specializați, respectându-se cerințele proceselor tehnologice care sunt aprobate de ministerele în a căror subordine se află unitățile respective, și sunt coordonate cu Ministerul Sănătății și Ministerul Mediului.

Apele reziduale, evacuările gazoase, deșeurile și reziduurile lichide, solide și pastiforme, rezultate din fabricarea și condiționarea produselor și substanțelor nocive, se purifică, se acumulează, se depozitează, se păstrează, se neutralizează sau se lichidează conform cerințelor tehnologice și prevederilor legislației ecologice.

Fiecare produs și fiecare substanță nocivă se fabrică prin tehnologii și biotehnologii autorizate și se livrează însoțite de normative tehnice de utilizare, precum și de certificate de calitate și de conformitate.

Depozitarea

Produsele și substanțele nocive se depozitează în încăperi speciale, amenajate în conformitate cu regulamentele aprobate de Ministerul Sănătății de comun acord cu Ministerul Mediului.

În depozite se ține, în registre speciale, evidența strictă a produselor și substanțelor nocive, depozitate și livrate conform normativelor coordonate cu Ministerul Sănătății.

Produsele și substanțele nocive se eliberează numai persoanelor și agenților economici autorizați cu utilizarea lor.

Transportarea

Produsele și substanțele nocive sunt transportate în baza unui ordin al conducătorului unității de transport sau al persoanei împuternicite cu aceasta, în care se indică normele tehnice stabilite pentru transportare la fiecare mijloc de transport.

Transportarea se efectuează în prezența unui însoțitor, specialist în domeniu, desemnat de conducerea unității și instruit în problema modului de transportare, a nocivității produselor, a măsurilor ce urmează a fi luate în caz de deteriorare a ambalajelor, de avarie etc.

La transportarea produselor și substanțelor nocive, se folosesc mijloace de transport speciale. Se interzice staționarea în așezările umane a mijloacelor de transport încărcate cu produse și substanțe explozive sau care pot emana gaze nocive.

Se interzice de a transporta produsele și substanțele nocive în ambalaje deteriorate, precum și fără supraveghere.

Manipularea și utilizarea

Manipularea și utilizarea produselor și substanțelor nocive se efectuează în conformitate cu normativele și cerințele tehnice, cu regulile sanitare și de protecție a muncii și a mediului înconjurător, prevăzute pentru fiecare produs ori substanță nocivă.

Evidența

Agenții economici care desfășoară activități ce țin de utilizarea produselor și substanțelor nocive sunt obligați să țină evidența mișcării lor în registre speciale, a căror formă este aprobată de Ministerul Sănătății.

În registre speciale se ține și evidența terenurilor cultivate cu plante din care se extrag substanțe nocive, precum și a volumului produselor colectate, depozitate și prelucrate.

Produsele și substanțele nocive se neutralizează conform Regulamentului privind stocarea, utilizarea, neutralizarea și înhumarea substanțelor și reziduurilor toxice.

Importul și exportul

Importul și exportul produselor și substanțelor nocive se efectuează în baza licențelor eliberate de organele abilitate, cu acordul Ministerului Mediului.

La licența de import se anexează, în mod obligatoriu, declarația importatorului, făcută pe proprie răspundere, în care se va specifica denumirea și caracteristica produselor ori a substanțelor nocive ce urmează a fi introduse pe teritoriul țării.

Conform art.5 al Legii nr.132 din 8.06.2012 privind desfășurarea în siguranță a activităților nucleare și radiologice, **Principiile fundamentale de reglementare a activităților nucleare și radiologice sunt următoarele:**

- a) nepermiterea depășirii nivelului maxim admis de expunere la radiații ionizante;
- b) reducerea dozelor de iradiere la un nivel minim posibil;
- c) justificarea oricăror activități (practici) ce prevăd utilizarea surselor de radiații ionizante;
- d) asigurarea securității nucleare și radiologice;
- e) asigurarea protecției fizice a materialelor nucleare și radioactive;
- f) responsabilizarea titularilor de autorizație;
- g) asigurarea controlului asupra activităților nucleare și radiologice.

Alin.(1) art.224 CP constituie o componentă de infracțiune formală, **incriminând faptele indicate doar în cazul în care ele creează pericolul cauzării de daune esențiale sănătății populației sau mediului.**

Acest pericol constă în existența unor situații și împrejurări care puteau cauza apariția unor consecințe dăunătoare sănătății populației sau mediului. Existența pericolului iminent e apreciată de către organele de anchetă penală sau de către instanța de judecată.

Un element obiectiv care confirmă existența unui asemenea pericol îl constituie înaltul grad de probabilitate a survenirii consecințelor periculoase, a cauzării de daune esențiale sănătății populației sau mediului, care în alte împrejurări n-ar fi existat.

Conținutul pericolului constă în posibilitatea cauzării de daune esențiale sănătății populației, prin care se înțelege, minimum, cauzarea unei daune periculoase pentru viața și sănătatea persoanei (îmbolnăvirea, cauzarea de vătămări corporale de diferite grade etc.), sau posibilitatea cauzării de daune esențiale mediului, adică înrăutățirea calității mediului și a stării resurselor naturale, legate de poluarea, otrăvirea sau impurificarea lui, sau înrăutățirea condițiilor ecologice, sau îmbolnăvirea și pieirea în masă a animalelor.

Răspunderea juridică „clasică”, cu formele ei cunoscute (răspunderea civilă, răspunderea contractuală, răspunderea penală) și care reprezintă, desigur, dreptul comun, devine insuficientă și inadecvată în cazul încălcării normelor de protecție a mediului și al atingerilor aduse mediului (având ca rezultat cauzarea unui prejudiciu ecologic).

Astfel, apare necesară o amenajare juridică a răspunderii, proprie acestui domeniu, care să aibă în vedere specificitatea acestuia, categoriile răspunderii rămânând în esență aceleași.

Principiul poluatorul plătește, după Michel Prieur [6], urmărește imputarea în sarcina poluatorului a costului social al poluării pe care el o provoacă.

Aceasta conduce la antrenarea unui mecanism de răspundere pentru prejudiciul ecologic care să acopere toate efectele negative ale poluării nu numai cât privește bunurile și persoanele, ci și mediul însuși, precum și pentru luarea măsurilor de prevenire a acestuia.

În termeni economici, acest principiu s-ar putea traduce prin „internalizarea” cheltuielilor externe (teoria externalizărilor). Într-o accepțiune mai limitată reținută de OCDE [7] și CE [8], acest principiu urmărește asumarea cheltuielilor privind lupta împotriva poluării, de către poluator.

Punerea în aplicare a principiului „poluatorul plătește” ar trebui să aibă în vedere asigurarea unei veritabile depoluări, care să permită colectivităților și fiecărei persoane să trăiască într-un mediu satisfăcător. Pentru suportarea unei asemenea depoluări de către poluator, s-ar putea avea în vedere o serie de instrumente care, conjugate, ar putea deveni eficiente.

În acest sens, se instituie un sistem de taxe de poluare, impunerea unor norme restrictive (antipoluare) și punerea în aplicare a unor mecanisme financiare diverse (compensații, scutiri de impozite etc.).

Din conținutul infracțiunii prevăzute de art.224 Cod penal, reiese că faptele incriminate prin acest articol trebuie să creeze pericolul cauzării de daune esențiale sănătății populației sau mediului.

Astfel, unul din criteriile de bază de calificare este posibilitatea **cauzării de daune (prejudiciu) mediului.**

Diversele și multiplele atingeri aduse mediului și prejudicii cauzate omului și mediului au determinat doctrina să caracterizeze și să consacre noțiunea de prejudiciu ecologic distinctă de prejudiciul ordinar (obișnuit).

Prejudiciul ecologic depășește cadrul unei atingeri aduse bunurilor și persoanelor luate individual.

Mediul – ca victimă – este considerat independent de dreptul de proprietate și de persoane, el trebuind să facă obiectul unei protecții specifice [9].

Conceptul de *prejudiciu ecologic* a fost pentru prima oară utilizat de Michel Despax [10] pentru a pune în evidență particularitatea prejudiciilor indirecte rezultând din atingerile aduse mediului înconjurător.

Astfel, orice atingere adusă unui element al mediului înconjurător (cum ar fi, de pildă, apa sau atmosfera) nu poate să nu aibă efecte și asupra altor componente ale mediului (flora și fauna acvatică sau terestră, solul etc.), având în vedere interdependența fenomenelor ecologice.

Așadar, prejudiciul ecologic reprezintă o atingere a ansamblului elementelor unui sistem, iar prin caracterul său indirect și difuz pune probleme complexe cât privește dreptul la reparație.

Conceptul de „prejudiciu ecologic” a fost inițial perceput prin intermediul omului ca victimă cât privește lezarea sănătății și a bunurilor sale, a activității și a bunăstării acestuia [11].

Această concepție, evident antropocentrică a prejudiciului ecologic este, de asemenea, ilustrată și prin definiția dată de R. Drago: „Prejudiciul ecologic este acela cauzat persoanelor și bunurilor de către mediul în care trăiesc” [12].

Aici mediul este sursa prejudiciului, și nu victimă. Această tipologie (prejudiciul suferit de om prin fapte de poluare) este, de altfel, apropiată de teoria clasică a tulburărilor de vecinătate, putându-se lua în considerație regulile răspunderii civile pentru prejudicii materiale și, eventual, morale, reguli care adesea au decepționat, prin rezultatele obținute.

Însă o asemenea optică pune în umbră tocmai prejudiciul ecologic propriu-zis, suferit de mediul însuși (cum ar fi, de pildă, cel referitor la viața sălbatică), fără repercusiuni imediate și evidente asupra activității umane.

Sub acest unghi, prejudiciul ecologic ar consta în degradarea elementelor naturale sau, după definiția dată de M. Caballero, – prejudiciul cauzat direct mediului luat în sine, independent de repercusiunile sale asupra persoanelor și asupra bunurilor.

Așadar, victima directă este mediul înconjurător prin elementele sale neapropiate și neapropiabile. Or, aceste „bunuri ale mediului înconjurător” [13] nu sunt „subiecți de drept”, cu toate că s-ar putea profila o evoluție în sensul recunoașterii lor ca subiecți de drept. Faptul că ele constituie un patrimoniu colectiv, un patrimoniu comun al umanității este, desigur, indubitabil; că atingerile aduse acestora lezează interesele colective este, de asemenea, cert, numai că mecanismele juridice „clasice” cunosc doar protecția exclusiv individuală.

Independent de inadaptarea recunoscută, demons-

trată, a sistemelor juridice tradiționale pentru integrarea „prejudiciului ecologic pur”, realitatea acestui gen de prejudiciu reprezintă o evidență, iar asigurarea reparației lui o necesitate absolută.

În acest sens, pentru a caracteriza un atare prejudiciu, pornind de la strategia mondială a conservării, s-a propus ca definiție: menținerea proceselor ecologice esențiale, menținerea diversității genetice și menținerea unei exploatare durabile a speciilor și a ecosistemelor; atingerile aduse acestor obiective ar constitui „prejudiciu ecologic pur”.

Desigur, în căutarea unei definiții cât mai exacte, aceste elemente se pot combina cu elementele constitutive ale prejudiciului cauzat naturii, cum ar fi, de pildă, prejudiciul adus speciilor sau ecosistemelor.

Determinarea certă a prejudiciului ecologic poate avea în vedere:

– realitatea și actualitatea lui, care consistă în distrugerea unei specii rare a faunei sau florei, poluarea masivă cronică sau accidentală a mărilor, a lacurilor, cursurilor de apă, contribuind la distrugerea peștilor, păsărilor; sunt exemple de prejudicii deja constatate.

Ușurința cu care pot fi date exemplele nu exclude complexitatea pe care o pot ridica unele îndoieli științifice, care înclină în favoarea incertitudinii prejudiciului. Este, de altfel, mult mai dificil de a evalua prejudiciul decât de a constata realitatea;

– constatarea realității prejudiciului poate pune și problema unui prejudiciu viitor sau prin pierderea sursei (lipsa de câștig). Determinarea unui prejudiciu viitor în acest domeniu poate avea ca obstacol nivelul cunoștințelor științifice actuale, care pot fi lacunare sau insuficiente, ori posibilitatea unor circumstanțe viitoare aleatorii.

Pierderea de șansă este considerată de mai mulți autori [14] ca fiind posibil să se aplice și la repararea prejudiciului ecologic. În acest sens, se citează celebrul caz Zoe Colocotroni – judecătorul reținând, în special, că pierderea cauzată de o maree neagră într-o plantație „nu este numai aceea a pierderii unui număr de plante sau animale, ci una mult mai importantă, care are în vedere capacitatea elementelor poluate ale mediului de a se regenera și de a permite același lucru formelor de viață respective” [15].

Prejudiciul viitor este admis numai cu condiția de a nu fi ipotetic sau eventual, ci dacă este o prelungire sigură și directă a prejudiciului actual.

Desigur, evaluarea prejudiciului viitor este dificilă, în afara stadiului cunoștințelor științifice lacunare sau insuficiente, prin aceea că efectele pe termen mediu și lung ale poluării constatate la un moment dat pot fi agravate prin situații cumulative sau sinergice sau atenuate prin capacitatea de regenerare a naturii.

Anormalitatea daunei ecologice însemnând, în cadrul unor concepții, gravitatea, periodicitatea și relativitatea prejudiciului. Anormalitatea daunei ecologice nu este o condiție generală pentru declanșarea mecanismelor juridice de reparație.

Acest criteriu joacă însă un rol decisiv cât privește repararea tulburărilor de vecinătate pe care, pentru rațiuni istorice le invocăm, fiind adeseori temeiul reparației a numeroase daune ecologice.

În aceeași ordine de idei, s-ar înscrie și faptul că protecția specifică acordată unui spațiu sau habitat se materializează în ceea ce privește o eventuală reparație, prima cerință fiind certitudinea prejudiciului, și nu problema caracterului acestuia, dacă este normal sau tolerabil.

În schimb, atingerile difuze, cronice, de „natură obișnuită”, nu sunt în general considerate ca un prejudiciu cert decât dacă depășesc un prag considerat ca inacceptabil.

Această concepție se poate desprinde și din Convenția privind răspunderea civilă pentru prejudiciile aduse mediului prin activități periculoase, care prevede, la art.8, consacrat exonerărilor de răspundere, că exploatantul nu este responsabil pentru prejudiciu (între alte prevederi) dacă probează că „acesta rezultă dintr-o poluare de nivel acceptabil în raport cu circumstanțele locale pertinente”. Or, noi credem că însăși existența prejudiciului este dovada indubitabilă că acesta trebuie reparat, dacă se demonstrează legătura de cauzalitate dintre activitatea pe care o desfășoară și respectivul prejudiciu.

Specificitatea prejudiciului ecologic

Fenomenele care afectează mediul natural se caracterizează, în general, prin deosebita lor complexitate. Sunt însă unele aspecte care nu sunt decât rareori întâlnite la ceea ce am putea numi, după cum am mai arătat „daunele ordinare” (obișnuite).

Astfel, putem evidenția faptul că unele consecințe ale atingerilor aduse mediului sunt, de cele mai multe ori, **irreversibile**. În acest sens, putem exemplifica imposibilitatea reintroducerii unei specii care a dispărut sau imposibilitatea reconstituirii unui biotop care nu mai există.

De asemenea, datorită faptului că poluarea are, așa cum am mai arătat, efecte cumulative și sinergice, de cele mai multe ori, dauna ecologică este rezultatul însumării acestora și al acumulării între ele; acumularea acestor leziuni poate avea efecte catastrofale.

Specificul daunei ecologice este și nerespectarea vecinătății.

Dauna ecologică se poate manifesta fără ca măcar să fie atinse vecinătățile faptului cauzator de prejudicii. Ploile acide, datorită transportului atmosferic, pot produce efecte negative la mari distanțe față de locul de emisie a noxelor (SO₂).

Dauna ecologică este îndeobște un prejudiciu colectiv, mai ales datorită cauzelor sale (pluralitate de autori, dezvoltare industrială, concentrare urbană etc.) și efectelor acesteia (costurile sociale).

Se mai poate remarca și caracterul difuz al daunelor ecologice prin manifestările lor (aer, radioactivitate, poluarea apelor), ceea ce face ca legătura cauzală dintre faptă și prejudiciu să fie mult mai laxă. Repercutarea acestor daune se face prin ricoșeu, în măsura în care se aduc atingeri mai întâi elementelor naturale și apoi drepturilor individuale.

Infrațiunea prevăzută de alin.(1) art.224 CP se consumă din momentul creării pericolului indicat, fără să fie necesară survenirea consecințelor prejudiciabile.

În cazul survenirii consecințelor prejudiciabile:

impurificarea, otrăvirea sau infectarea mediului, pieirea în masă a animalelor, acțiunile făptuitorului vor fi calificate în temeiul art.224 alin.(2) CP, provocarea din imprudență a îmbolnăvirii în masă a oamenilor, decesul persoanei vor fi calificate în temeiul art.224 alin.(3) CP, iar în cazul survenirii decesului a două sau mai multor persoane – în temeiul art.224 alin.(4) CP.

Impurificarea mediului constă în schimbările dăunătoare fizice, chimice sau biologice ale acestuia ca rezultat al contactului lui cu materialele sau substanțele indicate în acest articol: substanțele, materialele și deșeurile radioactive, bacteriologice sau toxice, precum și pesticidele, erbicidele sau alte substanțe chimice.

Otrăvirea mediului constă în introducerea în mediu a unor microorganisme care pot provoca epidemii sau epizootii.

Infectarea sau altă poluare a mediului constă în introducerea în sol a gunoierului sau a altor substanțe infectante, în schimbarea fondului radiațional etc.

Latura subiectivă a infrațiunii se caracterizează prin două forme de vinovăție: intenție față de acțiunile sau inacțiunile prejudiciabile și imprudență față de consecințele survenite.

Subiectul infrațiunii este special: persoana care are în obligațiunile sale respectarea regulilor de comportament cu substanțele, materialele și deșeurile radioactive, bacteriologice sau toxice, precum și cu pesticidele, erbicidele sau alte substanțe chimice.

În cazul săvârșirii infrațiunii în mod repetat, în zona situației ecologice excepționale sau în zona unei calamități naturale, acțiunile făptuitorului vor fi calificate în temeiul art.224 alin.(2) CP.

Poluarea mediului în asemenea zone sporește și mai mult dauna gravă, cauzată mediului și populației.

Referințe:

1. Convenția a fost semnată la Oslo și a fost deschisă pentru semnare la 4 dec.1997 la Ottawa (Canada), fiind cunoscută și sub denumirea de *Convenția de la Ottawa*.
2. Bădescu Valentin-Stelian. *Impactul acțiunilor militare asupra mediului*. București, 2010.
3. Legea nr. 132 din 8.06.2012 privind desfășurarea în siguranță a activităților nucleare și radiologice. Publicată 02.11.2012 în *Monitorul Oficial al RM*, nr. 229-233 art.739.
4. Legea nr. 1236-XIII din 03.07.97 cu privire la regimul produselor și substanțelor nocive. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.67-68/557 din 16.10.1997.
5. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. I. Chișinău, 2015, p.1217.
6. Prieur Michel. *Droit de l'environnement*. Paris: Dalloz,1991, p.125.
7. Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică.
8. Comunitatea Europeană.
9. Uliescu M. La responsabilité pour le dommage écologique. In: *Revue Internationale de Droit Comparé*, 1993, nr.2, Paris, p.392.
10. Despax Michel. *Droit de l'Environnement*. Paris: Ed. TEC, 1980.
11. Raymond-Gouilloud M. *Du droit de détruire. Essai sur le droit de l'environnement*. Paris: P.U.F., 1989, p.42-46.
12. Giroud D. *La réparation du dommage écologique*. Paris: L.G.D.J.,1974.
13. Martin Gilles. *Le repression du préjudice écologique*. Colloque de Brest, 1988.
14. Raportul Pireu III. *Le dommage écologique en droit communautaire et comparé*. Paris: Economica,1992, p.32 și urm.
15. Commonwealth of Puerto Rico v. Zoe Colocotroni, aug.12, 1980, 10 E.L.R. 20.286.